

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

"Kompetenstårtan" – statsrådets translatorsbyrås samlade kompetens	3
Handlingsprogram ska sätta fart på myndigheternas klarspråksarbete	7
På nya platser	8
Krishantering och terminologi på svenska	9
ELY – kamouflerat varumärke	11
Grundläggande och mänskliga rättigheter.....	12
Nordiska myndigheter satsar på klarspråk.....	13

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd i pdf-format från och med Språkråd 1/2001. På webbplatsen finns dessutom nämndens rekommendationer, handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf) och mallar och ordlistor.

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd

kan sändas per e-post.

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, tfn 0295160386.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar:
per e-post, fax eller post. Se kontaktinformation nedan.

Språkråd distribueras i tryckt form per post och i pdf-format per e-post.

Språkråd sänds gratis till beställaren.

Redaktör: Gunilla Garoff

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 100 ex.

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren 0295160386

”KOMPETENSTÅRTAN” – STATSRÅDETS TRANSLATORSBYRÅS SAMLADE KOMPETENS

Att definiera och kartlägga kompetensen blir i framtiden allt viktigare i expertorganisationer. Arbetsbeskrivningarna, arbetsätten och kraven på arbetslivet förändras ständigt. Därför behöver organisationerna kunna beakta rätt slags kompetens vid rekryteringen samtidigt som de anställdas kompetensutveckling måste riktas in på rätt områden.

Kompetensen utformas alltid i relation till organisationernas arbetsuppgifter och organisationens situation. Vad som ska betraktas som rätt slags kompetens och tillräcklig kompetens i varje given arbetsuppgift och organisation baserar sig alltid på en gemensam uppfattning. I det projekt för att kartlägga kompetensen som har genomförts vid statsrådets kansli har man därför i så hög grad som möjligt velat involvera de anställda.

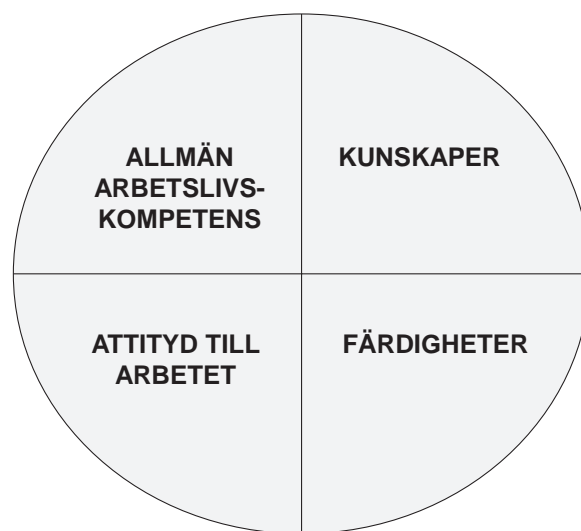
Åren 2008–2010 genomförde kansliet en serie intervjuer med anställda från de olika yrkesgrupperna, deras chefer, uppdragsgivare och samarbetsparter. Det utkast till kompetenskartan som sammanställdes utifrån intervjuerna användes som underlag när statsrådets translatorsbyrå som pilotgrupp genomförde en närmare kartläggning av de kunskaper, färdigheter och rutiner som krävs i en författningsöversättares arbete. Kartläggningen inleddes med intervjuer av byråchefen, två erfarna övertranslatörer som också är granskare, två erfarna författningsöversättare, två långvariga uppdragsgivare och ett lagstiftningsråd vid justitieministeriets laggranskningsenhet. Intervjuerna resulterade i ett utkast till tårtdiagram, en s.k. kompetenstårtan, som behandlades och kompletterades vid utvecklingsseminarier för hela byråns personal.

Vad ska en författningsöversättare kunna?

Författningsöversättning är översättning av lagförslag, författningstexter och dokument som behövs för beslutsfattandet i statsrådet. Texterna kommer från alla förvaltningsområden. Verksamheten präglas av hård tidspress, stora textmassor och ständigt nya versioner av samma text, samtidig som tidtabellerna kan påverkas av politiska beslut. I och med att textmängderna har ökat markant under de senaste regeringsperioderna är arbetsbördan stor.

Tårtdiagrammet representerar translatorsbyråns gemensamma konsensus om vad en författningsöversättare ska kunna. Diagrammet är indelat i fyra sektorer som beskriver översättarnas kunskaper, färdigheter, attityd till arbetet och allmänna arbetslivskompetens. I diagrammet uppdelas varje sektor i översättares och granskares kompetens.

”KOMPETENSTÅRTAN”

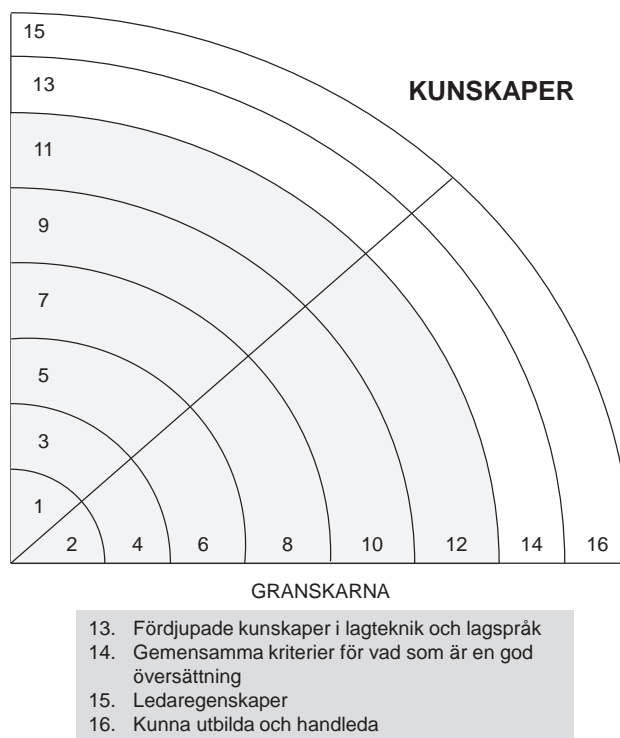

Närmast centrum på diagrammet i sektorn kunskaper finns den kompetens som är gemensam, medan olika alternativa kompetenser finns längre ut. Längst ut i kanten på tårtdiagrammet finns granskarnas kompetens. Tillsammans beskriver de olika sektorerna översättarnas och granskarnas, dvs. personalens, samlade kompetens.

Sektorn med kunskaper (s. 4) skildrar den samlade kunskap som beskriver översättarnas och granskarnas höga specialisering i yrket. De innersta ringarna med *högskoleexamen, utmärkta muntliga och lingvistiska kunskaper i svenska och finska, behärskar översättningsprocessen* anger de kunskaper och kvalifikationer som en översättare åtminstone ska ha för att klara av translatorsbyråns krävande översättningsuppdrag.

Författningsöversättning är ett arbete man lär sig främst genom erfarenhet och den återkoppling man får i och med att texterna granskas. Dessutom bygger översättarna på sina kunskaper genom fortbildande seminarier. De yttre ringarna i sektorn visar de faktorer som bidrar till inläringen i arbetet. De yttersta ringarna anger den kunskap som granskarna utöver detta behöver i sitt arbete. Även om alla översättare och granskare inte sinsemellan har samma kunskap och samma insikter ger sektorn emellertid en bild av den samlade kunskapen vid translatorsbyrån.

- ÖVERSÄTTARNA**
1. Högskoleexamen (också annan än lingvistisk)
  2. Utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och finska
  3. Behärskar översättningsprocessen
  4. Behärskar modern svenska och följer med språkutvecklingen
  5. Behärskar sökverktygen och de språktekniska hjälpmedlen
  6. Kunskaper i lagteknik och lagspråk
  7. Kännedom om de anvisningar och rekommendationer som gäller lagspråket (särskilt SLAF)
  8. Bred allmänbildning och insikt om olika referensramar (behärskas kontexten)
  9. Insikter i hur den offentliga förvaltningen och samhället fungerar
  10. Kunskap om besluts- och beredningsprocesserna: ministerierna, regeringen, riksdagen
  11. Kunskap om hur EU och dess lagstiftningsprocess fungerar
  12. Fackterminologiska kunskaper

För färdigheternas del (s. 5) finns det ingen inbördes rangordning. De som är nya på byrån förväntas inte heller från början ha alla de färdigheter som är uppräknade. Däremot kan *känsla för språket: stilnivå och kontext (lyhördhet för grundtexten)* anses vara färdigheter som förutsätts av den som vill arbeta som översättare på translatorsbyrån. *Förmågan att analysera texten och dess struktur och förmågan att snabbt uppfatta det väsentliga i texten* är färdigheter som tränas in i arbetet med texterna som har komplex meningsbyggnad. Färdigheterna finslipas också i takt med att *erfarenheten av att översätta lag- eller förvaltningstext* ökar. *Förmågan att snabbt tillägna sig nya ämnen och områden* stärks när översättaren blir säkrare i sitt arbete.

När det gäller granskarna förstärks det kunskapskrav som gäller fördjupade kunskaper i lagteknik och lagspråk genom färdigheter som *förmåga att se på djupet: helheten och textens inre lagbundenheter* medan det kunskapskrav som gäller ledaregenskaperna fördjupas genom färdigheter som *förmåga att handleda och leda en process* och *förmåga att ge feedback* samt *konfliktlösningsförmåga*.

Den tredje och fjärde delen av tårtdiagrammet (s. 6) beskriver attityden till arbetet och den allmänna arbetslivskompetensen. Det är egenskaper som alla som arbetar på translatorsbyrån förväntas ha eller förvärva.

De omfångsrika och betydelsefulla texter som översätts vid translatorsbyrån handlar om

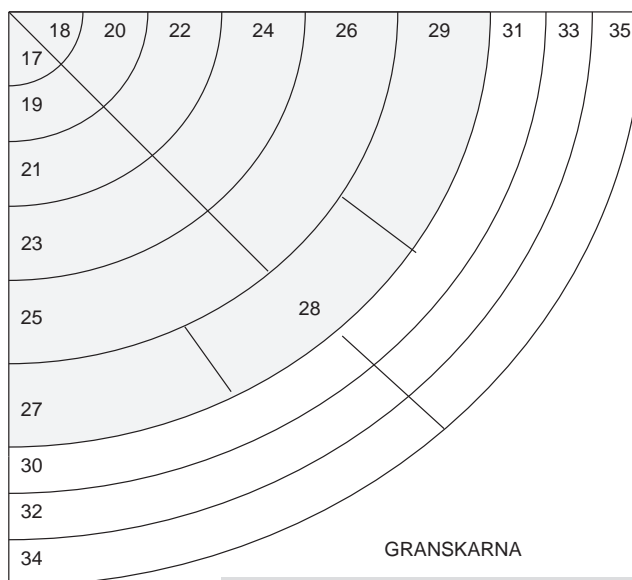
vitt skilda delar av samhället, eftersom översättningsuppdragen kommer från alla ministerier. Det ligger i arbetets natur att översättaren behöver vara *uthållig*. Uthålligheten sätts på prov i och med att översättaren i samband med ändringar noggrant behöver gå igenom en redan översatt text. Samtidigt krävs det att översättaren är *flexibel och aktiv* eftersom tidtabellerna för uppdragen ofta är snålt tilltagna. I och med att arbetsuppgifterna anknuter till samhället och den dagspolitiska verkligheten behöver översättaren också *vara nyfiken och ha ett vaket sinne och ha ett intresse för att lära sig nytt*. Därför förutsätts översättaren ha intresse för omvärlden men samtidigt *en kritiskt ifrågasättande attityd* t.ex. vid informationssökning, i synnerhet när det gäller att finna terminologiska motsvarigheter i nationell och europeisk lagstiftning.

Punkt 45 som anger *uppskattar eget och andras arbete, känner yrkesstolthet och har en positiv och aktiv inställning till att utveckla arbetet* är en viktig punkt. Den översatta texten är alltid resultatet av ett teamarbete mellan översättaren och granskaren. Granskningen är en kvalitetssäkrande process inom författningsöversättningen. Kravet på att granskaren ska *förhålla sig objektivt till texten* innebär att översättaren ska ges möjlighet att motivera sina lösningar. Inom sektorn för attityden till arbetet ingår också *viljan att jobba hårt*. Rent generellt kan man säga att arbetsmotivationen är hög på translatorsbyrån.

FÄRDIGHETER

ÖVERSÄTTARNA

17. Snabbhet och noggrannhet
18. Känsla för språket: stilnivå och kontext (lyhördhet gentemot grundtexten)
19. Förmåga att analysera texten och dess struktur
20. Förmåga att snabbt uppfatta det väsentliga i texten
21. Förmåga att snabbt tillägna sig nya ämnen/områden
22. Informationssökning och källkritik
23. Förmåga att lösa problem och kreativitet (reda ut nya begrepp och termer)
24. Förmåga att sälla information: "varningsklockor"
25. Erfarenhet av att översätta lag- eller förvaltningstext
26. Erfarenhet av att översätta facktext
27. Erfarenhet av språkvård
28. Erfarenhet av översättning inom EU
29. Erfarenhet av översättningsrytmen under en hel regeringsperiod

GRANSKARNA

30. Erfarenhet av översättning/granskning
31. Förmåga att se på djupet: helheten och textens inre lagbundenheter
32. Förmåga att handleda och leda en process: lyssna, ifrågasätta, sammanfatta
33. Förmåga att motivera medarbetarna till att lära sig i arbetet
34. Förmåga att ge feed-back
35. Konfliktlösningsförmåga

Till den allmänna arbetslivskompetensen (s. 6) hör egenskaper som är gemensamma för alla som jobbar inom statsrådets kansli. Den snabba tekniska utvecklingen inom översättningsbranschen, och t.ex. användningen av översättningsminnen, förutsätter att översättarna upprätthåller sina IT-färdigheter.

För vilka ändamål har kompetenstårtan använts vid translatorsbyrån?

Kompetenskartorna är avsedda att användas som arbetsverktyg vid rekrytering och i samband med planeringen av kompetensutvecklingen både på organisationsnivå och när det gäller enskilda anställda. Vid rekryteringen fungerar de som ett slags checklista för utarbetandet av platsannonser, vid behandlingen av ansökningar och vid anställningsintervjuer. Dessutom fungerar de som stöd för kompetensutvecklingen när man utarbetar personliga utvecklingsplaner för de anställda vid kansliet i samband med bedömningen av den individuella arbetsinsatsen och utvecklingssamtalen.

Translatorsbyråns chef Katarina Petrell, som utarbetade kompetenstårtan tillsammans med personalen, säger att det är fantastiskt att ha ett material som alla, såväl översättare som granskare, har bidragit till att sammanställa och påverka. Själva utvecklingen av kompetenstårtan var en

process som svetsade samman översättarna och granskarna.

– Det ledde fram till en samsyn om den kunskap och de färdigheter vi har på translatorsbyrån samtidigt som det stärkte gemenskapskänslan, säger Katarina Petrell.

Sektorn med kunskaperna kan användas som *planeringsverktyg för utveckling av personalens kompetens*. För translatorsbyrån är detta av största vikt, eftersom translatorsbyrån själv fortbildar översättarna i lagöversättning dels genom den återkoppling granskning utgör, dels genom olika seminarier. Seminarierna ger också andra författningsöversättare som samarbetar med translatorsbyrån möjlighet till fortbildning.

– Kompetenstårtan är ett fungerande verktyg, säger Katarina Petrell. Exempelvis kunskapssektorn har *använts vid utvecklingssamtal* för att diskutera olika kunskaper. Diskussionen kan ge översättaren självinsikt och impulser att diskutera sitt behov av fortbildning.

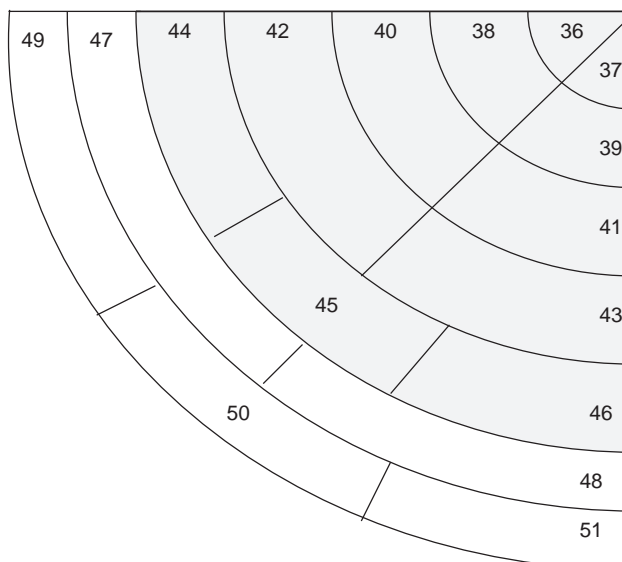
De sektorer som kartlägger färdigheter och övriga egenskaper består av positiva begrepp och kan användas vid utvecklingssamtal för att på ett neutralt sätt ta upp och diskutera även känsliga frågor. Teman som finns under sektorerna för *attityd till arbetet* och *allmän arbetslivskompetens* har använts som underlag vid translatorsbyråns utvecklingsdagar.

ÖVERSÄTTARNA

36. Noggrannhet, systematik
37. Samarbetsvilja, kollegialitet
38. Leda sig själv: arbetsplanering, arbetsrytm, tidsanvändning
39. Kundorientering (uppdragsgivarnas behov)
40. Ihärdighet/uthållighet: beredskap att på nytt ta itu med en "färdig" översättning (ändringsversioner)
41. Flexibilitet och aktivitet när läget förändras, engagemang i arbetet
42. Stresstålighet (tidspress, stor arbetsbelastning)
43. Nyfiket och vaket sinne, intresse att ständigt lära sig nytt och utvecklas
44. Kritiskt ifrågasättande attityd
45. Uppskattar eget och andras arbete, känner yrkesstolthet och har en positiv och aktiv inställning till att utveckla arbetet
46. Vilja att jobba hårt

GRANSKARNA

47. Ambitiöst och aktivt grepp i arbetet
48. Objektivitet i förhållande till texten
49. Jämlig feedback till översättarna
50. Lättillgänglighet
51. Uppskattande attityd gentemot andras arbete

ATTITYD TILL ARBETET

Katarina Petrell berättar att kompetenstårtan också används som *verktyg vid planering av personalrekrytering*. Vid anställningsintervjuer kan verktyget användas när arbetssökande får ange sina kunskaper och färdigheter, sina starkaste sidor och kanske någon svag sida. Resonemanget kring den egna kompetensen leder till fördjupad insikt.

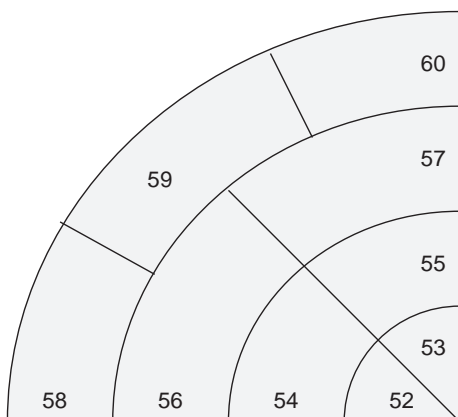
Verktyget behövs också för att bedöma *behoven av förstärkning av centrala kunskapsområden* inom translatorsbyrån, i syfte att överbrygga det kompetensgap som kan uppstå t.ex. när en översättare slutar på byrån eller går i pension.

– Kompetenstårtan är ett konkret, varaktigt arbetsverktyg som har tagits väl emot där mate-

riålet har presenterats, berättar Katarina Petrell. Som organisation har translatorsbyrån mycket gemensamt med översättningsinstitutionerna inom EU. De svenska EU-språkcheferna håller täta kontakter med varandra och ordnar regelbundna möten. Inom denna krets har kompetenstårtan presenterats i olika sammanhang och väckt stort intresse.

– Kompetenstårtan sammanfattar och belyser på ett konkret och mångsidigt sätt vad författningsöversättning handlar om, säger Katarina Petrell.

 Anna Gref, Gunilla Garoff
Statsrådets translatorsbyrå

52. Förmåga att upprätthålla och utveckla sin kompetens
53. Förmåga att arbeta självständigt inom fastslagna ramar
54. Förmåga och vilja till samarbete
55. Förmåga att ge och ta emot information
56. Teamtänkande och beredskap att arbeta i team
57. Förmåga att nätverka
58. Förmåga att finna lösningar och att kompromissa
59. IT-färdigheter och beredskap att upprätthålla dem
60. Förmåga att se helheten och det egna arbetet som ett led i processen

ALLMÄN ARBETSLIVSKOMPETENS

HANDLINGSPROGRAM SKA SÄTTA FART PÅ MYNDIGHETERNAS KLARSPRÅKSARBETE

Enligt förvaltningslagens 9 § ska alla finländska myndigheter använda ett sakligt, klart och begripligt språk, eftersom ett begripligt myndighetsspråk är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Det har visat sig att förvaltningslagens krav, trots att de är klart uttalade, inte alltid omsätts i praktiken. För att sätta fart på klarspråksarbetet på våra myndigheter har en arbetsgrupp vid undervisnings- och kulturministeriet utarbetat ett handlingsprogram för våra statliga och kommunala myndigheter. Handlingsprogrammet överlämnades till minister Krista Kiuru den 30 januari.

Handlingsprogrammet gäller myndigheternas skriftliga och muntliga kommunikation både på finska och på svenska. I programmet vill man betona att språket inte är ett fristående element som kan skötas av några enstaka personer, utan att språket berör alla inom den offentliga förvaltningen, allt från de högsta beslutande organen till ledningen för de olika myndigheterna och varje enskild medarbetare. För att klarspråksmålet ska nås måste varje myndighet därför arbeta målmedvetet och långsiktigt och ha rutiner för att utvärdera sitt språk. Vid behov ska myndigheterna också anlita språkexperter.

Handlingsprogrammet vill alltså uppmuntra alla myndigheter och enskilda anställda på myndigheterna att satsa på klarspråksarbete. Argumenten är bland annat att begripliga texter sparar tid och pengar och stärker medborgarnas rättssäkerhet samtidigt som de effektiviserar myndigheternas hela verksamhet.

Förslagen till åtgärder som ingår i handlingsprogrammet bygger på forskning, praktiska erfarenheter och enkäter. Via enkäterna samlade arbetsgruppen bland annat in information om statliga och kommunala myndigheters språkliga rutiner och om medborgarnas erfarenheter av myndighetsspråk. Enkätsvaren visade bland annat att myndigheterna ofta saknar genomtänkta språkliga strategier och att de anställda skulle behöva mer fortbildning som stöd för sitt skrivande. Medborgarenkäten visade att myndigheternas skrivna texter ofta upplevs som svåra.

Klarspråksombudsman och namnlag

I handlingsprogrammet finns förslag till åtgärder på olika nivåer. På den högsta nivån handlar det om hur riksdagen och statsrådet kan skapa

strukturer och arbetsformer som hjälper myndigheterna att använda ett gott språk, både när de kommunicerar med medborgarna och när de samarbetar med varandra. Arbetsgruppen föreslår här att det tillsätts en ombudsman för myndighetsspråket och att det ska skapas en termbank för förvaltningstermer för att nå upp till målen. Utöver det föreslår man att det stiftas en ortnamnslag. En klarspråksombudsman, en termbank och en ortnamnslag skulle tillsammans både främja och stödja klarspråksarbetet på myndigheterna.

Databaser ger bättre termer och texter

Handlingsprogrammet innehåller också rekommendationer till åtgärder inom hela den offentliga förvaltningen. Ett av förslagen är att det ska utarbetas gemensamma anvisningar för planeringen och den språkliga utformningen av namn, tjänstebeteckningar och termer inom den offentliga förvaltningen. Som situationen är nu skapas namnen och termerna i stor utsträckning utan att fackmän inom termarbete och språk- och namnvård medverkar, vilket ofta leder till misslyckade lösningar.

Myndigheterna producerar i dag mängder av långa texter. Därför rekommenderar handlingsprogrammet också att det ska skrivas färre och kortare texter, att det skapas en databas med goda modelltexter och att det ordnas gemensamma utbildningar kring skrivande och kvalitetsbedömning av texter. I programmet föreslås också att lagberedare ska få mer utbildning i språkanvändning och klara språkliga anvisningar.

Klarspråksansvariga på myndigheter

I programmet ingår också rekommendationer till de enskilda myndigheterna. Här föreslås bland

annat att varje myndighet ska utse en egen klarspråksansvarig och en grupp som arbetar för ett bättre språk. Likaså rekommenderas myndigheterna att lägga in både produktion av text och översättning som arbetsfaser i sina processbeskrivningar.

Varje myndighet ska gärna också ha en klarspråkshandledning för de anställda på sitt intranät, och informera allmänheten på internet om hur myndighetens ärendeprocesser går till. Handlingsprogrammet vill även understryka att de datasystem som används för att producera texter verkligen ska resultera i texter som är begripliga för mottagare. Kommunikationen får ändå inte byggas enbart på texter, utan medborgarna ska också ges möjlighet till personliga möten.

Rekommendationer till läroanstalter

Universitet och yrkeshögskolor är autonoma institutioner, men trots det ger handlingsprogrammet rekommendationer även till dem. Det är viktigt att det på alla nivåer efter grundskolan ingår tillräckligt mycket undervisning i finska eller svenska för att de studerande ska lära sig behärska språket inom sitt fackområde och också kunna kommunicera begripligt med lekmän. Därför anser

handlingsprogrammet att universiteten bör skriva in riktlinjer i sina strategidokument om hur finska och svenska ska användas vid sidan av andra språk i den akademiska undervisningen, i forskningen och inom förvaltningen. Här sägs också att studenter med annat modersmål än finska eller svenska bör få undervisning i något av språken.

Klarspråkshistorik och konkreta klarspråkstips

Handlingsprogrammet innehåller förutom konkreta förslag till åtgärder också en kort översikt över myndighetsspråket i Finland och en beskrivning av klarspråksarbete i andra länder och det internationella namnvårdssamarbetet. Här presenteras också några konkreta klarspråkstips till myndigheter och enskilda anställda. Tipsen är tänkta att inspirera till olika slag av klarspråksinsatser, både övergripande och i detalj.

Handlingsprogrammet finns att ladda ner på undervisnings- och kulturministeriets webbplats

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/hyva_virkakieli.html?lang=fi&extra_locale=sv

 Eivor Sommardahl
Institutet för de inhemska språken

PÅ NYA PLATSER

Vem	Var	Varifrån	Tfn/e-post
Nina Bärlund	Folkpensionsanstalten		020 634 41790 nina.barlund@fpa.fi
Eva Korsbäck	Folkpensionsanstalten		020 634 1496 eva.korsback@fpa.fi
Anna Korhonen	utrikesministeriet		0295351905 anna.korhonen@formin.fi
Niklas Varisto	riksdagens svenska byrå		(09) 432 2112 niklas.varisto@riksdagen.fi
Tove Cherifi	Kommunernas pensionsförsäkring		020 6142208 tove.cherifi@keva.fi

KRISHANTERING OCH TERMINOLOGI PÅ SVENSKA

En evig fråga för många översättare och andra som skriver om internationell krishantering på svenska är när man ska använda *operation*, *insats*, *mission*, *uppdrag* eller något annat ord. På finska används *operaatio* smidigt i de flesta fall, men *operation* fungerar sämre på svenska och används ganska lite i Sverige. Bland annat det här diskuterades under ett seminarium för översättare och tjänstemän som ordnades på utrikesministeriet den 24 september.

Försvarsrådet Otto Saxén från Finlands ständiga representation vid Nato i Bryssel presenterade Natos struktur och olika former av verksamhet och konstaterade att språkbruket inte är 100 procent konsekvent ens på engelska.

Nato har flera typer av krishanteringsinsatser. Operationerna är huvudsakligen militära, som *Operation Active Endeavour* (för att hindra smuggling av massförstörelsevapen på Medelhavet) och *Operation Ocean Shield* (mot sjöröveriet utanför Somalias kust). Natos så kallade *missions* handlar främst om utbildning eller stöd till ett lands säkerhetsstyrkor. Seminariepubliken var enig om att man inte ska använda ordet *mission* i det här sammanhanget på svenska, hellre *uppdrag* eller bara *insats*.

Vissa *missions* liknar ändå väldigt mycket militära operationer, till exempel FN:s MINUSMA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali). Nato har också insatser som kallas *support*, som kan gå ut på t.ex. logistiskt stöd, som *Nato Support to the African Union*. Så helt tydlig är indelningen inte.

EU delar också in sina krishanteringsinsatser i *operations* och *missions*, så att *operations* i princip är militära och *missions* är civila. Men inte heller EU håller sig i praktiken strikt till den här indelningen.

De största internationella krishanteringsinsatserna just nu är ISAF (International Security Assistance Force) och KFOR (Kosovo Force). De har båda "styrka" i namnet och är betydligt mera omfattande än Natos övriga operationer, men kallas ändå allmänt *operationer*. Inom ramarna särskilt för ISAF utförs ändå en mängd olika uppgifter som egentligen inte kan klassas som militära operationer. Finlands insats i Afghanistan kallas på finska *Suomen kriisihallintajoukko Afganistanissa*

(SKJA), det vill säga *Finlands krishanteringsstyrka i Afghanistan*. Man ska helst inte tala om Finlands operation i Afghanistan.

Natos insats i Afghanistan efter att ISAF:s mandat är slut kallas *Mission Resolute Support*. Finlands andel av följande steg är ännu öppen, men något måste vi ändå kalla den. Varken operation eller mission passar på svenska och namnen på insatser brukar inte översättas, men den kan kanske kallas *Natos stödinsats "Resolute Support"*.

Journalisten Yrsa Grüne, som har jobbat som delegat för Röda Korset i internationella sammanhang, påpekade att Röda Korset också genomför *operationer* när det inträffat naturkatastrofer. Ordet är lånat från den militära vokabulären, men har fått en annan innebörd.

Insats är vilket fall som helst ett allmänt ord som kan inbegripa de flesta operationer, uppdrag, bistånd, olika former av stöd och utbildning.

Krishantering är också politiskt

Fredsbevarande är ett ord som håller på att bli föråldrat, men i FN-sammanhang kan det ännu vara aktuellt. I Nato talar man främst om *krishantering*, inte om fredsbevarande. En *fredsbevarare* i FN är *soldat* i Nato.

Forskaren Charly Salenius-Pasternak hävdar att termen fredsbevarandes nedgång började på 1990-talet när FN och det internationella samfundet stod inför händelserna på Balkan och i Rwanda, vad som närmast måste beskrivas som folkmord. FN:s och fredsbevararnas roll förändrades och termen *krishantering* blev allt vanligare.

Vad betyder krishantering egentligen? Salenius-Pasternak påminde i sitt anförande om den internationella krishanteringens politiska och kon-

troversiala aspekter. När överskrids gränsen mellan *krishantering* och *krig*? Verksamheten i Afghanistan kallas också *Counterinsurgency* (förkortas COIN), på svenska *upprorsbekämpning*. Läser man engelskspråkiga källor, både från USA och Storbritannien blir perspektivet på många sätt annorlunda, där talas det öppet om att verksamheten i Afghanistan är krig, *war*. En åhörare påpekade att särskilt amerikanerna visserligen har en förkärlek för ordet *war*, de krigar mot terror och droger också.

Är då Nato en *militärallians* eller en *försvarsallians*? Det beror kanske på om den som talar är för eller emot Nato.

Specialtermer och militärlatin

Det var också tal om Natos insats i Island (*Air Surveillance*) och i de baltiska staterna (*Air Policing*), på svenska *luftövervakning* eller *övervakning av ett lands luftrum* (fi: *ilmatilan valvonta*). Huvudstabens informatör Henrik Gahmberg klargjorde en gång för alla att det är **flygvapnet** (*ilmavoimat*) som befinner sig i luften och kan beskjuta mål både i luften och på marken. **Luftvärnet** (*ilmatorjunta*) befinner sig alltid på marken men beskjuter mål i luften.

Gahmberg påpekade att Natos engelska terminologi ofta utgör grunden för terminologin inom annat samarbete, till exempel i det nordiska försvarssamarbetet, där det gemensamma språket är engelska. I praktiken blir det ofta dålig engelska och så kallat militärlatin, en blandning av specialtermer och förkortningar.

Det fanns också andra tekniska begrepp som måste utredas, till exempel *suorituskykyjä*, som i Sverige oftast kallas *förmågor*, men i Finland används också *kapaciteter*. På engelska heter det *capabilities*.

Skillnaden mellan *missil* och *robot* ledde till en livlig diskussion. Hos vissa väcker ordet *robot* fel associationer (plåtgubbe), missil ansågs lättare att förstå, men i grund och botten är det frågan om precis samma sak. Problemet är att man i EU lånat in termen *missil* från Sverige. I Finland används det enligt många källor mera korrekta ordet *robot*. Mikael Reuter skrev en ruta om ämnet 1999 (uppdaterad 2006): www.kotus.fi.

Något som borde vara klart och tydligt är olika militära enheter; till exempel bataljon (400–1 200 pers.), kompani (80–200 pers.), pluton (20–40 pers.), grupp (5–12 pers.). Men särskilt enheten "grupp" orsakar huvudbry. Dels för att det är ett allmänspråkligt ord som kan avse ett mycket varierande antal personer, men också för att EU har *stridsgrupper* (eng: *battle group*) som består av ca 1 500 personer. På finska heter det *taisteluosasto*, men det ska inte översättas till avdelning på svenska. Ordet *trupp* betecknar inte någon särskild förbandsstorlek, bara en samling soldater som agerar som en enhet. Ordet *styrka* betecknar inte heller en enhet av en viss storlek, både hela ISAF och Finlands andel av ISAF kallas *styrkor*.

 Laura Mattsson
Utrikesministeriet

ELY – KAMOUFLERAT VARUMÄRKE

Riksdagens justitieombudsmans ståndpunkt i fråga om användningen av förkortningen ELY-central på svenska är i linje med statsrådets svenska språknämnds rekommendation.

Statsrådets svenska språknämnd har redan 2009 i Språkråd tagit ställning till förkortningen ELY-central för finskans ELY-keskus (elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus) (Språkråd 1/2009 och 2/2009). Enligt nämndens rekommendation ska centralernas namn på svenska benämnas med sitt fullständiga namn, t.ex. *Närings-, trafik- och miljöcentralen i Nyland*. Om namnet måste förkortas rekommenderas *NTM-centralen*. När förkortningen används första gången skrivs hela namnet ut med förkortningen inom parentes. Språknämnden motiverar sin rekommendation i Språkråd 1/2009 och 2/2009 på följande sätt:

- tvåspråkiga myndigheter ska i sin verksamhet *utåt* visa att de använder båda nationalspråken (23 § 2 mom. i språklagen),
- myndigheterna ska *främja* användningen av båda nationalspråken (35 § 3 mom. i språklagen),
- myndigheterna ska använda ett sakligt, klart och begripligt språk (9 § i förvaltningslagen).

Dessa rekommendationer har inte fått önskad genomslagskraft inom alla ämbetsverk och ministerier, mycket på grund av att arbets- och näringsministeriet segt hållit fast vid förkortningen ELY-central på svenska. Ministeriet har hänvisat till att den finska förkortningen ELY ska fungera som varumärke och firmanamn på svenska och på främmande språk. Till följd av detta har särskilt översättarna, men också andra språkbrukare, hamnat i en besvärlig sits då de har önskat följa nämndens rekommendation, men av överordnade och arbets- och näringsministeriet uppmanats använda ELY-central i de svenskspråkiga texterna. Nämnden har av översättare och andra tjänstemän inom förvaltningen fått upprepade förfrågningar om förkortningen och beslutade därför att be om riksdagens justitieombudsmans ståndpunkt i frågan.

Riksdagens justitieombudsman utgår i sin utredning av ärendet från grundlagen, språklagen och förvaltningslagen och konstaterar i sitt avgörande att

- det inte är "tillbörligt att skapa en sådan förkortning av en myndighets namn som de facto ursprungligen har bildats av myndighetens officiella finskspråkiga namn och sedan – genom att kamouflera saken som någon typ av varumärkesfråga – sträva efter att officiellt etablera denna förkortning också i svenskspråkiga sammanhang, i stället för att bilda en svenskspråkig förkortning av myndighetens svenskspråkiga namn – enligt samma principer som gäller för den finskspråkiga förkortningen",
- det inte heller "är tillbörligt att man på det andra nationalspråket de facto använder en förkortning som består av blandspråk, dvs. där den svenskspråkiga förkortningen inleds med begynnelsebokstäverna i det finskspråkiga namnet, medan den senare delen av förkortningen (centralen) är svenskspråkig",
- användningen av förkortningen eller binamnet ELY-centralen inte är förenlig med "kraven på jämlikt bemötande av landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolkning, tillgodoseendet av deras språkliga rättigheter, sådant gott och begripligt språkbruk som hör till god förvaltning, jämlik behandling av det finska och svenska språket, förvaltandet av landets språkkulturarv eller främjandet av användningen av båda nationalspråken och inte heller med kravet på att myndigheterna självmant ska främja de grundläggande fri- och rättigheterna."

Riksdagens justitieombudsmans kan läsas i sin helhet på riksdagens webbplats/riksdagens justitieombudsman/dnr 4925/2012.

Detta beslut är en entydig bekräftelse av nämndens rekommendation och kommer förhoppningsvis att tjäna som riktlinje för översättningen av centralernas namn till svenska inom hela förvaltningen. I bl.a. dagspressen syns förkortningen *NTM-central* redan allt oftare. I författningstext har nämndens rekommendation följts från första början.

 Marika Paaajanen
Statsrådets translatörsbyrå

GRUNDLÄGGANDE OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Rubriken för 2 kap. i grundlagen är på finska kort och gott "Perusoikeudet", medan den på svenska lyder "Grundläggande fri- och rättigheter". Den svenska rubriken har kommit till efter förebild från Sverige och tanken var att den skulle ge en så god beskrivning som möjligt av kapitlets innehåll.¹

Att "perusoikeudet" motsvaras av *grundläggande fri- och rättigheter* i grundlagens rubrik behöver ändå inte betyda att "perusoikeudet" alltid behöver översättas så. Man kan nämligen mycket väl resonera så att uttrycket *grundläggande rättigheter* även innefattar de grundläggande friheterna. Lägga märke till att *Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna* även innehåller bestämmelser om "friheter".

I synnerhet när det gäller sammansättningen "perus- ja ihmisoikeudet" blir det, åtminstone om uttrycket upprepas flera gånger, för långt att använda uttrycket "grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter". Då går det bra att använda det kortare uttrycket *grundläggande och mänskliga rättigheter*.

Enligt Slaf motsvaras "perusoikeudet" av *grundläggande rättigheter* och "grundrättigheter" bör undvikas. "Grundrättighet" förekommer dock även i Sverige i viss utsträckning, liksom även i danskan. I tyskan används *Grundrecht*. Enligt en rekommendation av Statsrådets svenska språknämnd kan även kortformen *grundrättighet* användas, åtminstone då flera led fogas till begreppet.

Uttrycket "perusoikeusmyönteinen laintulkinta" avser en lagtolkning där domstolen eller någon annan myndighet ska anpassa tolkningen av en lag eller en förordning inte bara så att tolkningen är förenlig med grundlagen utan så att de grund-

läggande rättigheterna tillgodoses så väl som möjligt. Det uttryck som på svenska bäst beskriver detta är *grundlagsvänlig tolkning* – ett uttryck som har använts bl.a. av prof. Joakim Nergelius i Sverige och av grundlagsutskottet och högsta domstolen hos oss. Vill man betona att det uttryckligen är fråga om de grundläggande rättigheterna kan man också använda uttrycket *grundrättighetsvänlig tolkning*.

Det kan också vara bra att minnas att "ihmisoikeudet" motsvaras av *mänskliga rättigheter*. I sammansättningar kan kortformen *människorätt* användas, t.ex. i uttrycket *människorättsfrågor*, *Människorättscentret* etc.

Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter (förkortas i Sverige vanligen EKMR) kallas i Sverige "Europakonventionen". I Finland kallas den oftast Europeiska människorättskonventionen (och förkortas därför ofta EMRK).

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (EMD) kallas i Sverige *Europadomstolen* och i Finland ofta *Europeiska människorättsdomstolen* (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – EIT).

Om de mänskliga rättigheterna kan du läsa närmare på Människorättscentrets hemsida www.ihmisoikeuskeskus.fi/pa-svenska/.

 Sten Palmgren
Justitieministeriet

¹ Den här rubriken infördes redan 1995 när kap. II i Regeringsformen för Finland ändrades. I propositionen konstateras att uttrycket "grundläggande fri- och rättigheter" bättre än den tidigare rubriken "Finska medborgares allmänna rättigheter och rättsskydd" motsvarar modernt författningsrättsligt språkbruk (RP 309/1993 rd, s. 46/1).

NORDISKA MYNDIGHETER SATSAR PÅ KLARSPRÅK

Vid Nordisk klarspråkskonferens i Helsingfors i november 2013 redovisade flera myndigheter för hur de gått in för att på olika sätt använda klarspråk i sina kontakter med allmänheten.

Projektledare Marte Spets från Statens vegvesen i Norge lade fram siffror om myndighetens klarspråksprojekt, som vann norska regeringens klarspråkspris 2012. Inom projektet utarbetade man riktlinjer för allt skrivande vid myndigheten, vilket i slutändan bl.a. ledde till att myndighetens brev blev lättare att förstå och att det kom 40 procent färre samtal från allmänheten till kundtjänsten. Intressant var att klarspråk i och med projektet blev en "snackis" i organisationen, något som engagerade anställda i alla uppgifter. Enligt Marte Spets ledde klarspråksprojektet rentav till nöjdare anställda vid Vegvesenet.

Marjukka Turunen, projektchef vid Folkpensionsanstalten, berättade om FPA:s nya webbtjänster som ska göra livet lättare för *kunderna*, som det numera kallas. Folkpensionsanstalten skickar årligen ut över 16 miljoner brev till medborgarna och har över 30 miljoner besök i sina webbtjänster. Tanken är att kunden ska kunna se alla sina egna och sin familjs uppgifter om stöd osv. på en enda webbsida. I samband med att webbtjänsten utvecklas försöker FPA också utveckla terminologin ur kundens synvinkel, vilket bl.a. innebär att termer som *arbetsvillkor* och *retroaktiv ansökningstid* förklaras. Tanken är att tjänsten ska kunna användas och förstås av alla, och därför måste språket vara klart och tydligt.

Domars språkliga utformning är en stötesten för klienter

Lektorn i nordiska språk vid Umeå universitet Marie Sörlin har undersökt svenska advokaters uppfattning om hur klienterna förstår domar. De intervjuade advokaterna berättade att det vanligen är de klienter som är missnöjda med domen som senare hör av sig. Undersökningen visade att

det var viktigt för klienterna att domtexterna åter speglade verkligheten, dvs. att klienterna kunde känna igen situationer och omständigheter. Om klientens egen synvinkel inte syntes tillräckligt väl i domtexterna, förhöll sig klienten negativt till dem. Klienterna blev förvirrade av sådana utdrag ur lagar som inte hade formen av citat. Otydliga dispositionssignaler gjorde det svårare att förstå texten. Intervjuresultaten visade däremot överraskande att juridiska termer och uttryck inte verkade vålla problem för klienterna. Sörlin antar att det här kan bero på att klienterna under rättsprocessen så småningom lärt sig termerna och uttrycken. De intervjuade advokaterna berättade att de ibland är tvungna att tolka domarna till klarspråk för sådana personer som inte har svenska som modersmål.

Marie Sörlin konstaterade att många faktorer inverkar på förståelsen av en dom. Det kan vara fråga om textens egenskaper, klientens läsförmåga och sätt att läsa samt kommunikationssituationen. Enligt Sörlin var det särskilt intressant att undersöka hur och i vilket skede av kommunikationssituationen och kommunikationsprocessen som inläringen sker. I diskussionen efter Sörlins presentation konstaterade Aino Piehl att det i Finland vanligen är så att klienterna förstår domen, inte motiveringen till den. En person i publiken berättade om en egen erfarenhet då det hade varit svårt att förstå rättsprocessen, däremot inte texterna eller de termer och uttryck som ingick i texterna.

 Susanna Karjalainen
Kaisa Kuhmonen
Maria Hägglund
Statsrådets translatörsbyrå

STATSRÅDETS KANSLI